

LEZINGENCYCLUS 'DE WIJZEN IN HET OOSTEN'
VERSLAG LEZING RUTGER BREGMAN
3 juni 2014

De toekomst van politieke idealen

Rutger Bregman is de eerste historicus in de reeks Wijzen in het Oosten die over de toekomst zal spreken.

Na vijftien jaar studie geschiedenis heeft Bregman de belangrijkste les van de afgelopen 200.000 jaar wereldgeschiedenis geleerd. Het is een les voor Nederland en Overijssel die je bij het wakker worden zou moeten roepen, in zou moeten lijsten en zou moeten ophangen in de hal van je bedrijf. Die les is simpel: vroeger was alles slechter. Dat is de essentie van wat je moet weten van het verleden.

Gedurende 99% van de geschiedenis, was 99% van de mensen arm, dom, ziek en ongelukkig. Geluk is trouwens nog maar kort een levensdoel. Vroeger werd er nog heel actief gedroomd en verlangd naar betere tijden. Zoals ze in de Middeleeuwen droomden van luilekkerland, waar iedereen gelijk is aan elkaar, totaal vrije seks is en het eten je zo je mond invliegt.

Een Middeleeuwer zou over bijvoorbeeld Overijssel en Zwolle gelijk denken aan luilekkerland, 'jullie hebben het gehaald'. We leven in een tijd waar we geen honger hebben, maar waar obesitas heerst.

Er zijn bijna geen ranglijsten waar Nederland niet bovenin staat; in de top 10, top 5 of als eerste. Zo is Nederland het rijkste EU-land, heeft Nederland de volste pensioenpot, hebben we het veiligste verkeer, hebben we de meeste gelukkigste mensen, hebben we de minste criminaliteit en ligt het moordcijfer veertig keer lager dan in de Middeleeuwen. En ondanks Albert Verlinde en Gordon zijn we in Nederland zelfs slimmer.

We zijn steeds hoger opgeleid. Er is sprake van IQ-inflatie met het Flynneffect waarbij IQ-testen om de zoveel jaar worden aangepast om de norm van 100 te halen. Iemand die in 1910 een IQ had van 100 op het gemiddelde, zou nu een IQ van 70 hebben.

In Nederland heerst rijkdom; een Nederlander met een daklozenuitkering ontvangt €650,- per maand excl. Vakantiegeld. Dat is omgekeerd ongeveer het modale inkomen in 1950 en drie keer meer dan in de Gouden Eeuw. Ofwel, vroeger waren we allemaal zwakzinnige daklozen.

Mensen zeggen dat het niet goed gaat met de wereld en met Nederland. We leven in een tijd van diepe crisis. Bregman behoort tot de zielige generatie. Dat komt niet omdat we het niet goed hebben, of dat we het niet goed zullen hebben. Maar de jongeren van nu en de hele tijdgeest hebben geen idee hoe hun leven nog beter zou kunnen worden. We zijn aangekomen in luilekkerland. Er zijn nauwelijks nog idealisten; er bestaat geen vacature voor wereldverbeteraar.

In Nederland heerst een gruwelijk virus: nostalgie. Een pathologisch verlangen naar vroeger, omdat er in de toekomst niets meer te halen valt. Dit is de welvaartsziekte voor rijke, succesvolle en slimme mensen. Er is nog een ranglijst waarop Nederland goed scoort, die van het chagrijnig zijn. Wij samen zijn chagrijnig: 'met mij gaat het goed, met ons gaat het slecht'. Ik heb een leuk baan, een partner, een huis en kinderen. Met Nederland gaat het verschrikkelijk door die zakkenvullers in Den Haag.

Hier is sprake van een optimisme kloof. Sociologen meten dit soort kloven en nergens is deze kloof zo groot als in Nederland. Het is dan ook een van de meest fascinerende vragen van deze tijd. Juist omdat dit tijdperk zo uniek is met zijn technologische en materiele vooruitgang, die ondanks de crisis voortdenderen. We leven in een tijd dat Bijbelse visioenen aan het uitkomen zijn. Blinden kunnen weer zien met Arguseye, lammen kunnen weer lopen

met Rewalk en doden staan op. De uitgestorven kikkersoort Rheobatrachus is binnen het Lazarusproject weer tot leven gewekt. Aan technologische vooruitgang dus absoluut geen gebrek.

Maar waar komt die onvrede dan vandaan? In het paradijs heb je weinig meer te dromen. Ja, natuurlijk nog wel wat extra koopkracht, als individu zal je nog wel groter dromen. En minder CO2-uitstoot, een nieuwe iPhone. Maar niet verder dan dat.

We zijn in het tijdperk dat de beroemde filosoof Francis Fukuyama eind jaren 80 al beschreef als het einde van de geschiedenis. Een ideologisch eindpunt, het enige dat rest is het behouden van dat wat je al hebt. Dit gaat gepaard met gevoelens van onbehagen en chagrijn.

Met de millenniumwisseling zou alles naar de knoppen gaan. Dat was het begin van het crisistijdperk, een permanente noodtoestand, crisis is het nieuwe normaal. Elk jaar gebeurt er meer, kijk maar naar 9/11, Fortuijn de Europese grondwetcrisis. Bregman is sindsdien het crisisgeleuter zat.

Jongeren zijn best optimistisch over zichzelf. Maar van de 55plussers is 42% pessimistisch over zijn financiële situatie. Jongeren hebben niet zoveel te verliezen, maar overschatten daarbij wel zichzelf en hun carrièrekansen.

Succes is steeds meer een eigen keuze en mislukkingen zijn steeds meer aan onszelf toe te schrijven. In de jaren '80 was het werkloosheidsprobleem iets dat men samen aan ging, nu betekent ontslag slechts een stap in je loopbaan. Het is geen verantwoordelijkheid van de samenleving als geheel. Al dit soort ongein staat symbool voor een verschuiving. Toen was het nog een maakbare samenleving, nu die van het individu.

Heel wat mensen die deze lezing bijwonen heeft wel eens gedemonstreerd. Bregman deed dit toen de studiefinanciering dreigde te verdwijnen. Het zijn nu carrière activisten; het moet wel goed staan op je cv. De huidige generatie moet de last van verwendheid dragen; de Nederlandse jeugd is ongeveer het gelukkigste ter wereld. Maar nog nooit gingen er zoveel studenten naar een psycholoog en waren er zoveel jongeren met een burn-out. We hebben steeds meer ziektes van het collectief, in het individu gelokaliseerd. Je moet namelijk wel ambitieus en excellent genoeg zijn.

Het Potemkin-dorp, waar iedereen zich uniek waant. Want 70% van onze jongeren vindt zichzelf bijzonder. Maar ze zijn juist minder bijzonder dan ooit. Ze lezen dezelfde bestsellers, kijken dezelfde blockbusters en dragen dezelfde kleren.

Een halve eeuw geleden heerste er nog discipline onder de kerk en het vaderland. Nu leven we onder zachtere hand door de mediamarketing. Maar dat gaat niet gepaard met gemeenschapsgevoel. Er is wel veel idealisme, maar we vinden het moeilijk dat in elkaar te herkennen. Al die oude partijen en verbonden, zoals de kerk en de vakbond zijn foetsie. Onderhuids borrelt er toch wel van alles, zoals burgers die een buurthuis beginnen, ZZP'ers die hun handen ineens slaan voor een broodfonds en 'do it yourselves' (zie meervoud) en het aanschaffen van zonnepanelen als collectief.

Er zijn 3 duidelijke ontwikkelingen:

- 1) Het aantal wereldburgers is gestegen van 0% in 1940 tot 40% nu
- 2) De prijs van energie is met 99% gedaald
- 3) Een simpele 3D printer koop je al voor een paar honderd euro

Lokaal wordt het nieuwe centrum van de wereld, er is steeds meer lokale onafhankelijkheid. De technische trends zorgen misschien wel juist voor schaalverkleining.

Toch brengt dat de lokale bestuurder enorm in een spagaat. Hij wil enthousiast de leiding nemen (zie ook Mayors rule the world van Benjamin Barber), maar de ontwikkelingen worden steeds verder gedecentraliseerd. De overheid zou moeten stoppen met in de weg lopen.

In politiek opzicht, zowel in de gemeenteraad als provinciale staten, bruist het niet van

bekendheid. De opkomst van lokale verkiezingen daalt, er zijn weinig lokale journalisten, waardoor je echt de publieke sfeer op lokaal niveau mist. Het gebeurt nog echt op nationaal niveau.

Bregman is ambigue over de recente lokale ontwikkelingen en de participatiesamenleving. Dat lokale bestaat in Nederland al lang en dat gaat goed. Nederlanders zijn tevreden met zichzelf en hun eigen buurt, maar niet over Nederland. Een Nederlander voelt zich bijvoorbeeld niet het meest bedreigd door terrorisme, maar door oprukkende hondenpoep. En onze eigen straat vinden we best schoon, maar die straat verderop niet, volgens de Veiligheidsmonitor.

De grootste criminaliteitsbestrijders zijn trouwens niet de politie, maar feminisering en vergrijzing. De conclusie is dat Nederlanders de nationale droom moeten vergeten om lokaal te vergroten. Toch miskent deze houding niet het echte probleem. We willen niet wonen in onze eigen achtertuin, maar we willen blijven dromen. Ook hoop uit onbehagen is iets anders dan onverschilligheid; het is de motor van de vooruitgang en de brandstof voor een betere wereld.

Waar gaan wij, inwoners van luilekkerland, naartoe? We gaan op weg naar een nieuwe utopie. Maar leidt utopie dan niet juist tot dwang en geweld? Dat is ons al vroeg ingepeperd; het is een soort nieuwe politieke correctheid. Grunberg zei dat idealisten de ergste critici zijn, want de wereld is niet maakbaar. Iedereen met echte idealen wordt weggezet als gevaarlijke utopist. Maar hebben dromerige utopisten zoveel bloed aan hun handen? Denk aan Martin Luther King en Ghandi?

Charles Foyer had het ideaal alle oorlogen te vervangen door internationale kookwedstrijden. Het is een status quo in het denken dat utopie leidt tot ellende. Met de moord op grote ideeën, vooral door linkse intellectuelen, is er vooral voor gezorgd dat er weinig meer te dromen valt. Zonder utopie, het verlangen naar grote ideeën, rest enkel technocratie. Dan worden politici managers. Optimisme wordt hetzelfde als consumentenvertrouwen. En zweven kiezers omdat er zoveel te kiezen valt? Nee, de partijen lijken zoveel op elkaar. Het grotere dromen is er niet meer. De nieuwe status quo, dit noemen ze bij de VVD liberalisme. In de 19^e eeuw zouden ze er om lachen. Heel het vorig decennium is verspild aan het bereiken van vrijheid van meningsuiting. Maar wat heb je er aan als je geen mening hebt? Datzelfde geldt voor de vrijheid van godsdienst en de vrijheid van vereniging en vergadering.

Wat we moeten leren is opnieuw groter leren denken. Niet tot rampen en te snel, zoals de utopische blauwdrukken. De blauwdrukutopie weet precies hoe de toekomst eruit ziet, zoals die van de Zonnestad van Tommaso Campanella, waar particulier bezit ten strengste verboden was en op ruzie de doodstraf stond. Dit is de reden dat men bij utopisch denken aan ellende denkt.

Maar als je uitgaat van een meer abstract beeld in plaats van een haarscherpe foto, krijg je een heel ander soort utopie.

Hoe zijn we hier zo massaal ingetrapt? Dat abstractie leidt tot ellende? De grootste helden lieten zich door grote dromen inspireren, zoals Martin Luther King. We moeten leren waarderen dat er andere vormen van crazy denken zijn, niet alleen iPhone denken. Zonder alle wereldvreemde denkers zouden we nog steeds arm, dom, lelijk en ziek zijn.

Juist in deze tijd bestaan de beelden van morgen nog steeds uit de blauwdruk van vandaag. We hebben steeds weer nieuwe dromen.

De grootste uitdaging van deze generatie, is het nemen van grote stappen omtrent duurzaamheid. Klimaatverandering is geen technisch probleem, maar het gaat om een andere manier van leven en omgaan met elkaar. Een andere uitdaging is een radicale verkorting van de werkweek. Tijd is geld, maar geld is ook tijd. Zo krijgen we steeds meer tijd om te besteden aan de dingen van het goede leven. Dat moeten we samen doen, als een collectief ideaal. En een universeel basisinkomen. Hoezo bestaat er nog armoede? Dat is vrij

eenvoudig op te lossen. Cruciaal is een grootschalige uitbouw van het onderwijs; langer en breder opleiden. Onderwijs kwam er toch om de menselijke geest te verrijken? En niet alleen om voor te bereiden op arbeidsmarkt.

Al in 1929 keek de grootste econoom naar de wereld met een werkweek van 15 uur. Zijn redenering was dat wanneer we rijker veiliger en gezonder zijn, dan kunnen we het ons permitteren kwaliteit boven kwantiteit te stellen. U zult denken: leuke prietpraat, maar is alternatief dan zoveel beter? Daarin werken we harder en hebben we meer schulden.

Of we er in geloven of niet, de grenzen van oude geloven zijn in zicht. Luilekkerland is een door en door ellendige plek...